

Informatieve informatie

Laatst ving ik een glimp op van de tijdgeest. Hij reed niet te paard maar openbaarde zich met de snelheid van het licht aan een tafel in een Gronings restaurant. Mijn blik dwaalde tijdens een genoeglijk bijeenzijn namelijk regelmatig af naar het voor mij unieke verschijnsel van een groepje jongvolwassenen – ogenschijnlijk studenten – die op geen enkel moment tijdens een etentje volledig opgingen in elkaars gezelschap. Het potentiële samenzijn liep telkens weer vast, gelijk een te zwaarbeladen kar op een modderig pad, doordat twee of drie van het achttal via hun digitale navelstreng real-time weg surften naar cyberspace. Zoals bekend is het niet mogelijk niet te communiceren; de boodschap die ik

in dat etablissement meende op te vangen, was: ik ben hier maar ook elders, ik ben geen singulariteit maar de verstrooidheid zelve, ik ben overal en dus nergens.

Wie iets van de hedendaagse wereld wil begrijpen, kan terecht bij het nieuwste boek van James Gleick, bekend van een monografie over de chaostheorie en een biografie van Newton. Gleick schetst op voortreffelijke wijze het ontstaan van de hedendaagse informatiesamenleving. Van elke noviteit, variërend van de uitvinding van het schrift tot het postuleren van memmen, weet hij duidelijk te maken tot welke omslag in de cultuur en ook in de menselijke zijnswijze ze heeft geleid. Zo laat hij zien hoe de elektrische telegraaf ons besef van boodschap en drager, van weer en tijd, van geschiedenis en actualiteit ingrijpend heeft veranderd. Een belangrijke rode draad in het boek is de ontwikkeling van de informatiewetenschap. Haar kwantificerende benadering heeft informatie niet alleen volledig losgekoppeld van betekenis maar zelfs letterlijk gelijk gesteld aan entropie, toeval, complexiteit, kortom aan chaos: hoe groter de wanorde, hoe hoger de informatiedichtheid (namelijk $-\sum p_i \log p_i$).

Deze wetenschappelijke benadering van informatie bezit onmiskenbaar wijsgerige implicaties, die vooral uit Gleicks voorwoord kunnen worden gedestilleerd. Hij laat daarin zien dat de informatiewetenschap tegenwoordig het karakter bezit van een metawetenschap, die uiteenlopende wetenschappen zoals biologie, economie en kwantumfysica heeft getransformeerd. Verschijnselen als genen, geld en elementaire deeltjes worden bestudeerd als informatiepakketjes. Daarmee is informatiewetenschap als het ware de nieuwe ontologie: informatie is het wezenlijke inwendige van het bestaan als zodanig, en de bit is het ultieme want ondeelbare elementaire deeltje. De kip is inderdaad slechts het middel van een ei om een nieuw ei te produceren, zoals Samuel Butler schreef, maar een ei is in de kern een bundeltje genen, en dat is in wezen niets anders dan een afgebakende hoeveelheid informatie. De informatiewetenschap is in zekere zin ook de nieuwe metafysica: het heelal wordt beschouwd als een computer, als een informatieverwerkend systeem van kosmische afmetingen. Gleick citeert de filosoof Dretske: in den beginne was er informatie. De informatiewetenschap legt zelfs de basis voor een geschiedenisfilosofie met een hegeliïans karakter: geschiedenis is het verhaal van informatie die een besef van zichzelf ontwikkelt: elke nieuwe vinding verdiept het inzicht in het informatiekarakter van de voorgaande vindingen.

Voor de lezer, voor zover die nog niet is weg gezapt, zal de conclusie duidelijk zijn. Daniel Dennett merkte op dat de geleerde slechts een manier van de bibliotheek is om een nieuwe bibliotheek te creëren. Deze particuliere wijsheid hoeft slechts te worden gegeneraliseerd. De mens is niet meer dan een middel van

informatie om nieuwe informatie te genereren, distribueren en valoriseren. Menselijk bestaan, en daarmee ook menselijk samenzijn, is een informatief epifenomeen. Laten we de erudiete Gleick het laatste woord geven, door twee zinnen uit zijn magistrale boek te combineren tot nieuwe informatie: feiten waren ooit kostbaar, nu zijn ze goedkoop; wanneer informatie goedkoop is, wordt aandacht duur.

James Gleick: *Informatie: Van tamtam tot internet*. Vertaald door Ronald Jonkers. De Bezige Bij, Amsterdam 2011. Isbn 978 9 02346 617 8. (€ 29.90)

Ed de Jonge